

POSTĘPOWANIE CYWILNE PO NOWELIZACJI

Komentarz
dla pełnomocników procesowych i sędziów

redakcja *Bartosz Karolczyk*

Natalia Boluk, Anna Ciepla, Tomasz Jamróż
Bartosz Karolczyk, Paweł Lewandowski, Paweł Paradowski

KOMENTARZE PROBLEMOWE

POSTĘPOWANIE CYWILNE PO NOWELIZACJI

Komentarz
dla pełnomocników procesowych i sędziów

redakcja Bartosz Karolczyk

Natalia Boluk, Anna Ciepła, Tomasz Jamróż
Bartosz Karolczyk, Paweł Lewandowski, Paweł Paradowski

KOMENTARZE PROBLEMOWE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 10 stycznia 2020 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Anna Iwaniukow – JustLuk

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Łamanie

JustLuk

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8187-362-8

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Rozdział 1	
Szerzej o przyczynach nowelizacji	
Kodeksu postępowania cywilnego z lipca 2019 r.	11
1.1. Uwagi wstępne	11
1.2. Dyskusja o stanie sądownictwa oraz kultury procesowej ...	12
1.2.1. Więcej nie znaczy lepiej	12
1.2.2. Bez zmian ustrojowych liczba spraw będzie tylko rosnąć	14
1.2.3. Nieprzewidywalna wykładnia prawa materialnego rodzi spory sądowe	16
1.2.4. Racjonalność jako fundament organizacji pracy sędziów	18
1.2.5. Archaiczna i niespójna procedura	19
1.2.6. Co z ADR?	23
1.2.7. Czy socjalistyczna tradycja prawna przetrwała okres transformacji?	24
1.2.8. Kultura prawna (romantyzm procesowy)	30
1.3. Reakcja ustawodawcy	31
1.4. Co dalej? Podsumowanie	34
Rozdział 2	
Nadużycie prawa procesowego	39
2.1. Przepisy ogólne	39
2.2. Brak żądania rozstrzygnięcia sprawy cywilnej	53
2.3. Oczywista bezzasadność powództwa	57

2.4.	Środki zaskarżenia	68
2.5.	Wnioski składane jedynie dla zwłoki	76
2.6.	Zażalenie składane jedynie dla zwłoki	78
2.7.	Odmowa nadania klauzuli wykonalności	86
Rozdział 3		
Zmiana roli sędziego. Sędziowskie kierownictwo		
	postępowaniem	97
3.1.	Wprowadzenie	99
3.2.	Wyłączenie sędziego	102
3.3.	Zarządzenie wymianą pism przygotowawczych	119
Rozdział 4		
	Postępowanie pojednawcze	122
Rozdział 5		
	Fakty. Twierdzenia. Ciężary procesowe	146
Rozdział 6		
	Pozew (zagadnienia wybrane)	161
Rozdział 7		
	Obrona przed żądaniem pozwu	169
Rozdział 8		
	Zarzut potrącenia. Powództwo wzajemne	190
8.1.	Potrącenie	190
8.2.	Powództwo wzajemne	214
Rozdział 9		
	Koncentracja materiału procesowego. Pominięcie	
	spóźnionych twierdzeń i dowodów	226
9.1.	Uwagi wstępne	229
9.2.	Prekluzja: zasady	233
9.3.	Prekluzja: wyjątki od zasady	237
9.4.	Zakres normy prekluzyjnej	239
9.5.	Przesłanki przyjęcia spóźnionego materiału	242
9.6.	Forma rozstrzygnięcia	250
9.7.	Postępowanie apelacyjne	252
9.8.	Zastrzeżenie do protokołu	253

Rozdział 10	
Organizacja postępowania	
(postępowanie przygotowawcze)	258
Rozdział 11	
Dowody i postępowanie dowodowe	279
11.1. Wniosek dowodowy	282
11.2. Pominięcie dowodu	291
11.3. Pisemne zeznania świadka	298
Rozdział 12	
Postępowanie gospodarcze	304
12.1. Charakter przepisów	304
12.2. Sprawy gospodarcze	308
12.3. Dodatkowe wymogi formalne pozwu	314
12.4. Pouczenia dla strony	316
12.5. Prekluzja	320
12.6. Wyłączenie stosowania przepisów o postępowaniu gospodarczym	325
12.7. Ograniczenia modyfikacji powództwa	329
12.8. Modyfikacje dowodowe	334
12.9. Obciążenie kosztami procesu	346
12.10. Wyrok sądu pierwszej instancji jako tytuł zabezpieczenia	349
Bibliografia	353
Literatura	353
Orzecznictwo	360
O Autorach	367

Rozdział 1

SZERZEJ O PRZYCZYNACH NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO Z LIPCA 2019 R.

1.1. Uwagi wstępne

Przygotowując niniejsze opracowanie, mieliśmy na uwadze trzy cele. Po pierwsze, chcieliśmy zabrać głos w dyskusji na temat aktualnego stanu wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych oraz kultury prawnej w tym obszarze życia społecznego (kultura procesowa). Jest dla nas jasne, że prawo procesowe jest tylko jednym z wielu czynników, które ów stan determinują. Stoimy na stanowisku, że ze względu na deficyty regulacji ustrojowych nie jest to czynnik najważniejszy. Po drugie, chcieliśmy spojrzeć na rozwiązania wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z perspektywy dyskursu naukowego obecnego w zagranicznej literaturze. Taka perspektywa ma z definicji ograniczone znaczenie praktyczne, dlatego czytelnik nie odnajdzie jej w pozostałych rozdziałach niniejszego komentarza. Po trzecie, chcieliśmy sformułować postulaty *de lege ferenda*.

1.2. Dyskusja o stanie sądownictwa oraz kultury procesowej

1.2.1. Więcej nie znaczy lepiej

Na kondycję wymiaru sprawiedliwości jako niezwykle złożonego obszaru życia społecznego ma wpływ wiele czynników. Z jednej strony prawo procesowe, choćby nawet doskonałe, nie zapewni w magiczny sposób jego sprawności. Z drugiej strony prawo to można relatywnie łatwo i bezkosztowo zmienić, toteż legislator ma tendencję do nadaktywności w tym obszarze.

Trudno wytyczyć granicę między zasadnymi zmianami ustawodawczymi a legislacją, której głównym albo jedynym skutkiem jest zaburzenie prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Poza tym w realiach dynamicznych zmian życia społecznego nie do obrony jest pogląd, że niezmiennosc prawa, w szczególności opartego na zasadach wykształconych w XIX w., jest podstawową wartością. Jeżeli coś jest dziś równie pewne jak śmierć i podatki, to są to właśnie zmiany. Obecnie zachodzą one niewątpliwie częściej i szybciej niż w XX w., o XIX w. nie wspominając. Legislator nie może tego lekceważyć, aczkolwiek pochopność decyzji, zwłaszcza związanych z wydatkami, nie jest wskazana¹.

Jeżeli historia czegoś uczy, to na pewno tego, że wymiar sprawiedliwości pod względem dynamiki zmian zawsze pozostaje nieco w tyle za pozostałymi obszarami życia społecznego. Jest to stan rzeczy, który można co do zasady zaakceptować, podobnie jak to, że spory sądowe nie były, nie są i nie będą w najbliższej przyszłości rozstrzygane w sposób natychmiastowy. Problem pojawia się wtedy, kiedy dysproporcja pomiędzy rozwojem społecznym a rozwojem wymiaru sprawiedli-

¹ Por. B. Karolczyk, *Informatization of the Civil Justice System in Poland. An Overview of Recent Changes* [w:] *Ius Gentium. Comparative Perspectives on Law and Justice*, t. 70, *Transformation of Civil Justice. Unity and diversity*, red. A. Uzelac, C.H. van Rhee, Cham 2018, s. 99 (omówienie kosztów i konsekwencji wprowadzenia rozwiązań technologicznych w wymiarze sprawiedliwości).

ści zaczyna powodować, że ten drugi staje się czynnikiem negatywnie wpływającym na funkcjonowanie społeczeństwa. Obawiamy się, że w Polsce osiągnęliśmy już ten krytyczny stan².

Co ciekawe, wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wzrosło od stycznia 2008 r. do stycznia 2018 r. z kwoty 2969 zł do 4588 zł, czyli o 54%³. W tym samym czasie kwota wydatków zabezpieczonych w kolejnych ustawach budżetowych z przeznaczeniem na funkcjonowanie sądów powszechnych wzrosła z 5 365 849 zł do 8 128 345 zł, czyli o 51%⁴. Ta korelacja mogłaby sugerować, że wydatki na sądownictwo są na poziomie adekwatnym do wzrostu gospodarczego. Można więc pokusić się o hipotezę, że wysiłki powinny być skoncentrowane na zapewnieniu efektywności wydatków, a nie na ich zwiększeniu.

Hipotezę tę potwierdzają wyniki badań CEPEJ (dotyczących Unii Europejskiej) z 2014 r.⁵, według których Polska jest:

- 1) na pierwszym miejscu, jeżeli chodzi o odsetek budżetu państwa przeznaczony na sądownictwo – Polska wydaje prawie trzykrotnie więcej, niż wynosi średnia unijna;
- 2) na trzecim miejscu pod względem wydatków na wymiar sprawiedliwości mierzonych jako procent budżetu państwa (3,2%);
- 3) na trzecim miejscu pod względem wydatków na sądownictwo mierzonych jako procent PKB na mieszkańca;
- 4) na drugim miejscu pod względem liczby sędziów.

W ostatnich latach przywołane parametry nie uległy istotnej zmianie.

² Oczywiście, jest wiele kryteriów, którymi mierzy się wydajność wymiaru sprawiedliwości. Wbrew pozorom Polska nie wypada w tych badaniach najgorzej. Zob. ogólnie wyniki badań prowadzonych na podstawie danych przekazywanych przez państwa członkowskie, Europejskiej Komisji ds. efektywności wymiaru sprawiedliwości (ang. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ)). Zob. <https://www.coe.int/en/web/cepej> (dostęp: 12.11.2019 r.).

³ Na podstawie danych GUS dostępnych na portalu bankier.pl (dostęp: 12.11.2019 r.).

⁴ Na podstawie danych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości (na podstawie załączników do ustaw budżetowych).

⁵ Zob. A. Siemaszko i in., *Sądownictwo. Polska na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej*, Warszawa 2016.

1.2.2. Bez zmian ustrojowych liczba spraw będzie tylko rosnąć

Mimo to i bez względu na to, co można wyczytać ze statystyk, odnosiśmy wrażenie, że wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych znajduje się w stanie krytycznym⁶. Dotyczy to spraw i prostych, i skomplikowanych, i gospodarczych, i niegospodarczych. Znamy sprawy, które w pierwszej instancji trwały od 3 do 5 lat, a dotyczyły np. niezapłaconej ceny sprzedaży.

Naszym zdaniem liczba spraw sama w sobie nie jest problemem, tylko rzeczywistością, z którą trzeba się zmierzyć. Ponownie należy zastrzec, że wbrew statystykom w Polsce nie ma 15 mln nowych sporów sądowych rocznie. Ta liczba uwzględnia bowiem miliony sygnatur postępowań, które sporami zwyczajnie nie są (sprawy w rejestrze przedsiębiorców, rejestrze zastawów, księgach wieczystych itd.). Statystyka uwzględnia także to, że jedna sprawa może być wskutek różnych zdarzeń zaliczona jako trzy sprawy (trzy różne sygnatury). Wreszcie uwzględnia również wszystkie tzw. postępowania wpadkowe, które są raptem odpryskiem sprawy głównej (np. o wyłączenie sędziego, o zwolnienie od kosztów sądowych itd.).

Bardziej wnikliwa analiza statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości prowadzi do wniosku, że w roku 2018 do sądów okręgowych wpłynęło ok. 37 tys. nowych sporów gospodarczych o wartości powyżej 75 tys. zł. To raptem o 1 tys. więcej niż w 2017 r. Wprawdzie liczba ta jest obarczona wadą zaniżenia ze względu na notoryczne klasyfikowanie przez sądy powszechne sporów z „publicznymi” zamawiającymi jako spraw niegospodarczych, niemniej w dalszym ciągu wzrost ten jawi się jako zupełnie zwyczajny w zestawieniu z parametrami polskiej gospodarki.

Właśnie z powołaniem na wspomniane 15 mln spraw w przestrzeni publicznej wielokrotnie główny zarzut oskarżenia kierowany jest do ni-

⁶ Można pewnie dyskutować o jego stopniu w różnych miejscach kraju, co nie zmienia jednak zasadniczej tezy. Doprowadzi to wyłącznie do wniosku, że w sądach miejskich stan ów jest bardziej krytyczny niż w niemiejskich.

kogo innego, jak do użytkowników systemu. Zarzuca się im, że mają za dużo sporów, że spory te są zbyt proste, by angażować sąd, albo wręcz przeciwnie – zbyt skomplikowane. Jest w tym wielka ironia, ale i wielka przewrotność – zamiast dostosować system sądowy i wypracować odpowiednie mechanizmy radzenia sobie z natłokiem spraw, użytkowników próbuje się przekonać, że co do zasady ich sprawy nie zasługują na rozstrzygnięcie sądu. Oczywiście w praktyce występują również takie przypadki. Problem w tym, że nie ma jasnego standardu (testu), który pozwalałby je zidentyfikować i eliminować. Ustawa próbuje zmienić ten stan rzeczy.

Spraw w sądach będzie coraz więcej. Jest to naturalna konsekwencja dynamicznego rozwoju społecznego, jaki szczęśliwie przeżywa nasz kraj, oraz zmian, nie tylko o charakterze prawnym. Dyskusja, która rozpoczyna się od stwierdzenia, że problemem jest liczba spraw, przenosi ją w naturalny sposób na płaszczyznę konstytucyjną⁷.

Przyjmijmy więc dla celów dyskusji, że problemem jest właśnie liczba spraw. Co można zrobić, aby było ich mniej? W pierwszej kolejności ograniczyć kognicję sądów powszechnych. Takie głosy od dawna podnoszone są w debacie na temat kondycji sądownictwa i zasadne byłoby ich urzeczywistnienie w obszarze legislacji, a przynajmniej rozpoczęcie badań w tym obszarze. Na dziś wydaje się to jednak mało prawdopodobne.

Zostawiwszy na marginesie problem rzeczywistej liczby spraw oraz zakresu kognicji, stajemy twarzą w twarz z pytaniem, co zrobić, aby tę liczbę spraw sprawnie rozpoznać.

Takie ujęcie problemu determinuje cztery płaszczyzny dalszej dyskusji, tzn.:

- 1) płaszczyznę *stricte* procesową (prawo procesowe);
- 2) płaszczyznę organizacyjną (prawo ustrojowe i okołoustrojowe regulujące funkcjonowanie sądownictwa);

⁷ Zob. ogólnie P. Grzegorzcyk, K. Weitz [w:] *Konstytucja RP. Komentarz do art. 1–86*, t. 1, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016.

Bartosz Karolczyk – doktor nauk prawnych, LL.M.; radca prawny; od 2013 r. współpracuje z kancelarią Domański Zakrzewski Palinka sp.k. w Warszawie; uczestniczył w wielu postępowaniach sądowych dotyczących szerokiego spektrum spraw cywilnych i gospodarczych; absolwent Centrum Prawa Amerykańskiego oraz Centrum Prawa Angielskiego i Europejskiego na Uniwersytecie Warszawskim; stypendysta Wydziału Prawa Uniwersytetu Jerzego Waszyngtona w Waszyngtonie; prowadził roczne badania naukowe na Wydziale Prawa Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley; współpracownik Ius Commune Research School w Maastricht; autor polskich i zagranicznych publikacji z dziedziny postępowania cywilnego oraz prawa handlowego.

Książka stanowi komentarz do doniosłych z punktu widzenia praktyki prawa zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.). Prezentuje praktyczne podejście do nowych wyzwań związanych z doradztwem prawnym w sprawach sądowych (cywilnych i gospodarczych), poparte w niezbędnym zakresie dorobkiem orzecznictwa i doktryny.

Zawarte w publikacji zagadnienia, pogrupowane w bloki tematyczne, zostały przedstawione w sposób syntetyczny i przystępny. Zamieszczono wśród nich omówienia takich problemów, jak: nadużycie prawa procesowego, wyłączenie sędziego, postępowanie pojednawcze, obrona przed żądaniem pozwu, zarzut potrącenia, powództwo wzajemne, koncentracja materiału procesowego, postępowanie przygotowawcze, dowody i postępowanie dowodowe, postępowanie gospodarcze.

Autorzy, praktykujący od lat prawnicy z doświadczeniem udziału w setkach postępowań sądowych, z jednej strony starali się podzielić z pełnomocnikami procesowymi wiedzę w kluczowych obszarach postępowania przed sądem pierwszej instancji, z drugiej kładą nacisk na przedstawienie sędziom wykładni przepisów uwzględniającej słuszne interesy stron.

Czytelnicy odnajdą tu praktyczne wskazówki dotyczące m.in. właściwej reprezentacji klienta w postępowaniu sądowym w świetle zmodyfikowanych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, w szczególności przygotowania wniosku o zawezwanie do próby ugodowej albo pozwu, a także rozważania, które będą pomocne w przypadkach zbyt restrykcyjnego stosowania przez sądy instytucji prekluzji procesowej. Komentarz wskazuje zarówno potencjalne problemy, jak i konstruktywne propozycje w zakresie wykładni i stosowania nowych przepisów.

Publikacja jest przeznaczona dla sędziów, adwokatów i radców prawnych, a także aplikantów tych zawodów prawniczych.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8187-362-8

